UDK: 631.9

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA IQLIM O‘ZGARISHINING QISHLOQ XO‘JALIGIGA TA'SIRINI YUMSHATISHDA XORIJIY TAJRIBALAR

B.N. Ergashev
Toshkent Davlat Agrar Universiteti magistranti

Qabul qilindi: 14.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 15.10.2025
Tasdiqlandi: 16.10.2025
Kalit so‘zlar: iqlim o‘zgarishi, tuproq, tuproq texnologiyasi, gazlar, chiqindilar

Annotatsiya. Ushbu maqolada iqlim o‘zgarishining qishloq xo’jaligiga ta'sirini xorijiy tajribalar asosida o‘rganish bo‘yicha ma‘lumotlar keltirilgan.

Ключевые слова: изменение климата, почва, почвенные технологии, газы, отходы.

Аннотация. В статье представлена информация об изучении влияния изменения климата на сельское хозяйство на основе зарубежного опыта

Keywords: climate change, soil, soil technology, gases, waste

Annotation. This article presents information on studying the impact of climate change on agriculture based on foreign experience

Kirish. Bugungi kunda dunyo miqyosida, Iqlim o‘zgarishi oqibatlarining qishloq xo‘jaligiga salbiy ta'siri yildan-yilga kuchayib bormoqda. 2030 yilga borib kamida 8 million O‘zbekistonlik iqlim o‘zgarishidan eng qattiq jabr ko‘rish ehtimoli oshayotgani haqida xavotirli fikrlar bildirilmoqda. Hozirda iqlim o‘zgarishining mamlakatdagi birgina mehnat samaradorligi, chorvachilik, irrigatsiya sohalariga ta'sirini yumshatish uchun 60 milliard dollar atrofida mablag‘ yo‘naltirilishi talab etiladi. O‘zbekistonda iqlim o‘zgarishi, eng avvalo, qishloq xo‘jaligi va chorvachilikda unumdorlikni pasayishiga olib kelmoqda.

Hozirgi davrda turli ishlab chiqarish sohalarida kuzatilayotgan texnik-texnologik taraqqiyot natijasida va barcha tur tabiiy resurslardan intensiv foydalanish sababi tufayli yerda mavjud bo‘lgan ekologik muvozanat buzilib, har xil muammolar yuzaga kelmoqda. Eng yomoni atrof-muhitni zararli ishlab chiqarish chiqindilari bilan ifloslanishidir. Ushbu muammolarning yechimlari O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 02.12.2022 yildagi 2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida PQ-436-

sonli qarori, 10.06.2022 yildagi Yerlar degradasiyasiga qarshi kurashishning samarali tizimini yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida PQ-277-sonli qarori, 24.06.2024 yildagi Iqlim o‘zgarishiga nisbatan barqaror agrotizimni yaratish hamda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtiruvchilarning iqlim o‘zgarishi bilan bog‘liq xavflarga moslashuvchanligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida PQ-233-sonli qarorilarida “Qishloq xo‘jaligi ekinlarini parvarishlashda zamonaviy, ekologik havfsiz agrobiotexnologiyalarni joriy etish, tuproq unumdorligini oshirish, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, mamlakatimiz oziq-ovqat xavfsizligini yanada mustahkamlash” kabi aniq vazifalar belgilab berilgan. Bugungi kunda iqlim inqirozi oqibatlarini oldini olish va kelgusi o‘n yilliklarda bizni kutayotgan muqarrar o‘zgarishlarga moslashish uchun harakat qilish kerak

Qishloq xo‘jaligi iqlim o‘zgarishi ta'siriga nisbatan zaif, ammo unga sezilarli hissa qo‘shadi. Biroq, qishloq xo‘jaligining o‘zi ham bir qator yumshatish imkoniyatlarini taklif qilishi mumkin (iqlim inqirozi oqibatlarini kamaytirish). Qayta tiklanadigan dehqonchilik tamoyillarini qo‘llash orqali nafaqat qishloq xo‘jaligining haqiqiy issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish, balki uglerodni tuproqda faol saqlash va shu bilan zararli CO2 tarkibini kamaytirish mumkin

Mavjud ma'lumotlar shuni ko‘rsatadiki, agar hech qanday chora ko‘rilmasa, issiqxona gazlari konsentrasiyasi 2035-2050 yillarga kelib 2 ° C global isishiga olib kelishi mumkin. Haroratning 2 °C ga ko‘tarilishi oqibatlari ekstremal ob-havo hodisalari, suv toshqini, suv toshqini va og‘ir suv toshqini tufayli hayot uchun xavfli va majburiy migrasiyaga duch keladigan millionlab insonlarga ta'sir qilishi mumkin. Iqlim o‘zgarishi ta'sirida turli kasalliklarning tarqalishi, turlarning yo‘q bo‘lib ketishi va qishloq xo‘jaligi ekinlari hosildorligining pasayishiga olib keladi. Iqlim o‘zgarishining qishloq xo‘jaligiga ta'sirini kamaytirishda xorijiy mamlakatlardan AQSh, Xitoy va Germaniya davlatlarida rekultivasiya usuli keng qo‘llaniladi. No-Till texnologiyasi 2023 yilda AQSh da 30%, 2011 yil Kanadada 16662 ming ga. 56,4 %, Braziliyada 21,863 ming ga. 56,9 %, Argentina 2011 yilda 23000 ming ga. 78,5%, Avstraliya 9000 ming ga. 12,5%, Paragvay 15000 ming ga. 68,2% tashkil qilgan. Findlandiya, AQSh, Kanada, Avstraliya, Yangi Zelandiya, Koreya, Izroil, Meksika, Tunis, Italiya, Braziliya, Estoniya, Vengriya, Krim, Moldoviya davlatlari suv tejovchi tomchilatib sug‘orish texnologiyasidan foydalanadi. Tuproqqa nol ishlov berish (No-Till) texnologiyasi. Tuproqqa nol ishlov berishda uning yuqori qatlami deyarli yoki umuman tegmagan holda qoladi. Bunday amaliyot eroziya jarayonlariga halaqit beradi va uglerod sekvestrasiyasiga yordam beradi, bu esa qishloq xo‘jaligining iqlim o‘zgarishiga ta'sirini

kamaytiradi. Bundan tashqari, bu usul yerga ishlov berish va agrar texnikaga xizmat koʻrsatish xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi.

Koʻpchilikda haydash operasiyalari dala ishlarining boshlangʻich bosqichi bilan bogʻliq boʻlsa-da, No-till texnologiyasi dalani haydashsiz ham yaxshi bajarish mumkinligini isbotlaydi. No-till tizimi an'anaviy dehqonchilikdan ancha oldin paydo boʻlgan, ammo bu konsepsiyani qoʻllash sabablari ming yillar oldin zamonaviylardan sezilarli darajada farq qilgan. Qadimda tuproqqa nol ishlov berish asbob-uskunalarning ibtidoiyligi yoki ularning yoʻqligi bilan bogʻliq edi.

Bugungi kunda toʻgʻridan-toʻgʻri ekishda fermer resurslarini tejash va atrof-muhitni muhofaza qilish ana shunday amaliyotning asosiy afzalliklari hisoblanadi

Tuproqni nolga aylantirish nima?

- Ingliz tilida No-till qishloq xoʻjaligi tizimi soʻzma-soʻz «haydalmaslik» degan ma'noni anglatadi va tuproq qoplamining nol yoki minimal buzilishini nazarda tutadi.
- An'anaviy ishlov berishda tuproqning yuqori qatlami ekishdan oldin agʻdariladi. Shudgorlash tuproqni tozalash, goʻng va yashil oʻgʻitlarni toʻsish, zararkunandalarga qarshi kurashish va begona oʻtlarni yoʻq qilish, erni yumshatish, nihollarning moʻrt ildizlari osonroq oʻsishiga yordam beradi. Biroq, bunday kultivasiya tuproq eroziyasini ham keltirib chiqaradi, chunki haydash tuproq qoplamini buzadi, mikro jamiyatlarda nomutanosiblikni keltirib chiqaradi va tuproq uglerodini havoga chiqaradi, issiqxona effektiga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, Foydalanishga yaroqsiz boʻlib qolgan yerlarni qayta tiklash, atrof muhit sharoitlarini, ekologik holatlarni yaxshilashga qaratilgan tadbirlar boʻlib, tuproqning buzilgan unumdor qatlamini tiklash va qishloq xoʻjaligi yoki oʻrmon xoʻjaligini samarali yuritishni ta'minlaydigan sharoitni yaratishdan iborat.Tuproqqa nol ishlov berishda uning yuqori qatlamiga umuman tegmagan holda qishloq xoʻjaligining iqlim oʻzgarishiga ta'sirini kamaytiradi. No-till tizimi an'anaviy usul boʻlib yerga ishlov berish va agrar texnikaga xizmat koʻrsatish xarajatlarini kamaytirish, toʻgʻridan-toʻgʻri ekishda fermer resurslarini tejash va atrof-muhitni muhofaza qilish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Oʻzbeksiton Respublikasi Prezidentining qarori, 2030 yilgacha 02.12.2022 yildagi PQ-436-sonli qarori, Oʻzbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga oʻtishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish boʻyicha chora-tadbirlar toʻgʻrisida. T.: 2022

2. O‘zbeksiton Respublikasi Prezidentining qarori, 10.06.2022 yildagi PQ-277 sonli Erlar degradasiyasiga qarshi kurashishning samarali tizimini yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida. T.: 2022

3. O‘zbeksiton Respublikasi Prezidentining qarori 24.06.2024 yildagi PQ-233-sonli “Iqlim o‘zgarishiga nisbatan barqaror agrotizimini yaratish hamda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari etishtiruvchilarning iqlim o‘zgarishi bilan bog‘liq xavflarga moslashuvchanligini oshirish chora-tadbirlar to‘g‘risida.T.: 2024

4. Atoeva G.R. Maishiy chiqindixona atrofida tarqalgan tuproqlarning ifloslanish holati va unumdorlik ko‘rsatkichlarining o‘zgarishi (Toshkent viloyati Ohangaron tumanidagi chiqindixona misolida): B.f.f.d. (PhD) ... diss. avtoreferati. - Farg‘ona, 2022. - 43 b

5. Buxorov K.X., Yuldasheva S.Sh. va boshqalar. Yashil iqtisodiyot sharoitida iqlim o‘zgarishlarining qishloq xo‘jaligiga ta'sirini yumshatish masalalari bo‘yicha tavsiyanoma. T.: 2024 y. 18 b.

6. Parpiev G‘, Davronov O va boshqalar. Degradasiyaga uchragan yerlar va ularni rekultivasiyalashga qaratilgan taklif va tavsiyalar International scientific journal science and innovation special issue April 6, 2024. 598b b.

7. Jobborov B.T. Sug‘oriladigan tuproqlarning texnogen buzilishi, ularning ekologik holati va rekultivasiyasi (Toshkent viloyati misolida): B.f.f.d. (PhD) ... diss. avtoreferati. - Farg‘ona, 2019. - 44 b